

- Angelman syndrom
- CDKL5 syndrom
- FOVG1 syndrom
- MECP2-
duplikationsyndrom
- Mowat Wilson
syndrom
- Phelan McDermid
syndrom
- Pitt Hopkins
syndrom
- Rett syndrom

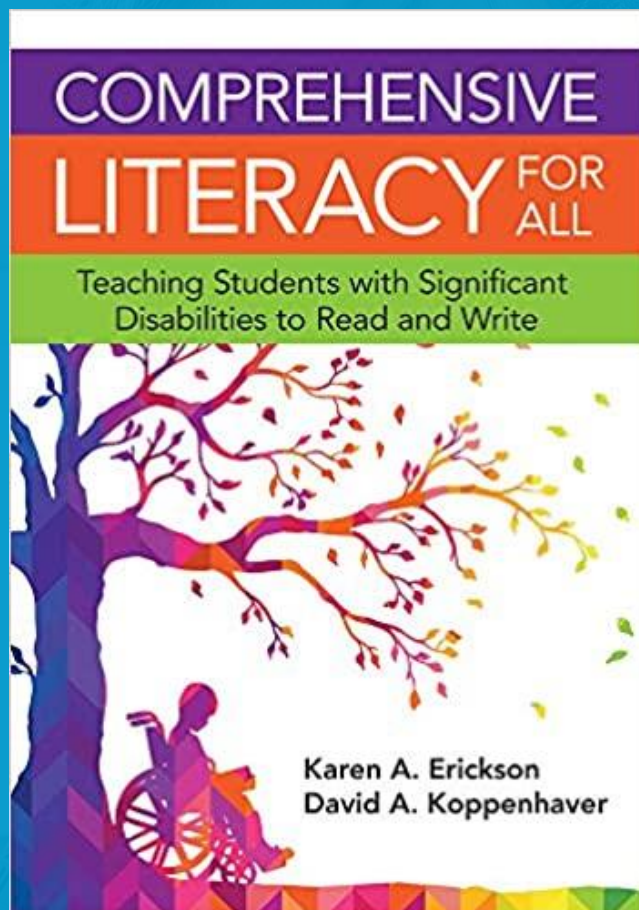

NATIONELLT CENTER
för RETT SYNDROM & NÄRLIGGANDE DIAGNOSER

Läs- och skrivinläring – de första stegen

Webbpresentation 211028, Helena Wandin, leg logoped, PhD

nationelltcenter.se

<https://www.statped.no/ask/literacy/>

<https://www.comprehensiveliteracy.com/>

[Center for Literacy and Disability Studies \(unc.edu\)](http://www.centerforliteracyanddisability.com)

Emergent eller conventional literacy

Emergent comprehensive literacy ●

För alla

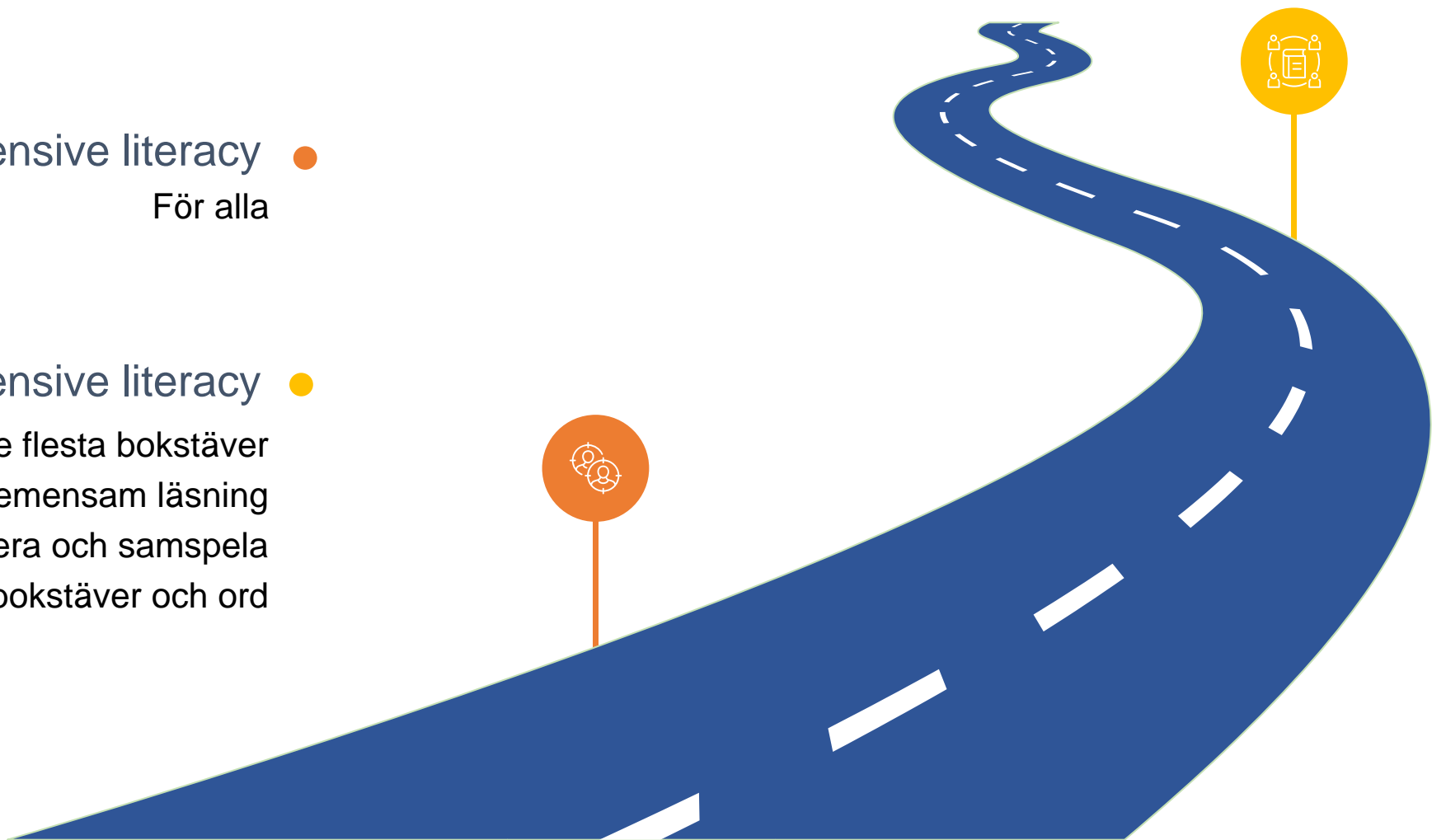
Conventional comprehensive literacy ●

Känner oftast igen de flesta bokstäver

Är intresserad och aktiv vid gemensam läsning

Har ett sätt att kommunicera och samspela

Förstår att skrivande involverar bokstäver och ord

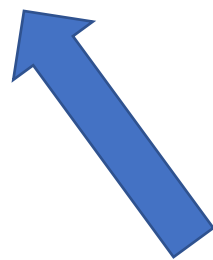
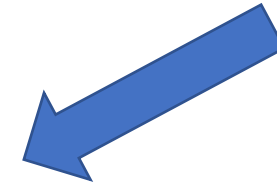
Comprehensive literacy

- Top down
- Förförståelse, läsförståelsestrategier
- Helord

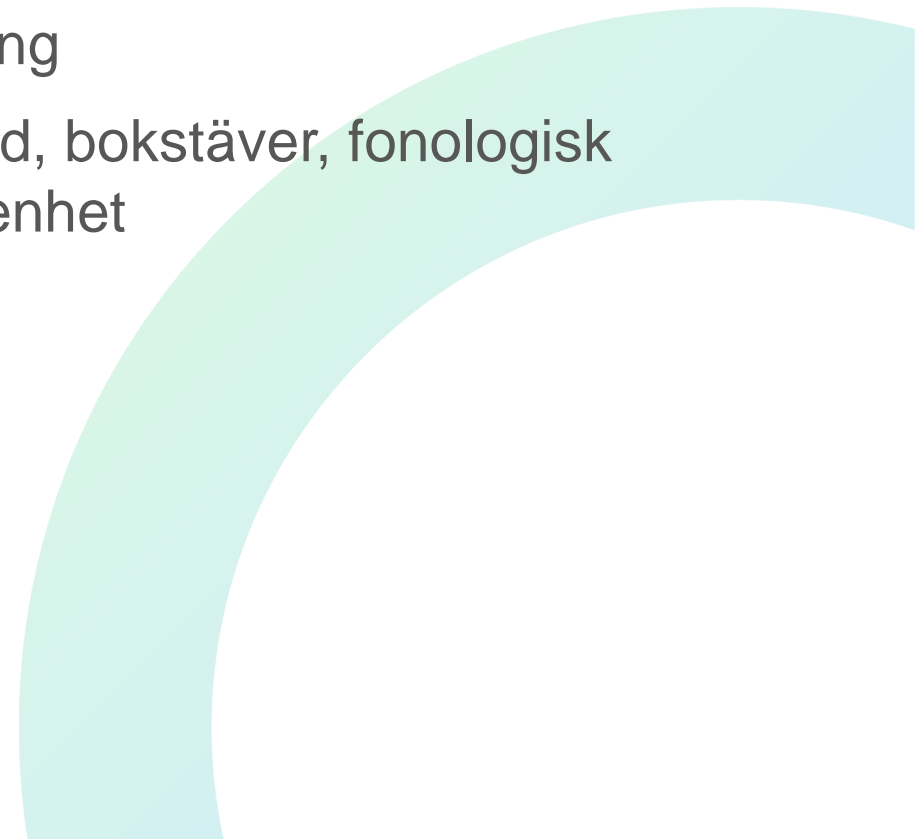
+

- Bottom up
- Avkodning
- Språkljud, bokstäver, fonologisk medvetenhet

Forskningsstöd för mycket och systematiskt arbete med

Stöttar begrepp & språk

Literacy - litteracitet

- Förmågor kopplade till läsning och skrivning
  - Alla aktiviteter som i ett socialt sammanhang kan kopplas direkt eller indirekt till skriven text
-

Emergent readers – begynnande läsare

Siktet inställt på intresse för text och engagemang i textbaserade aktiviteter

Teach, don't test

Följer utvecklingen men testar eller korrigerar inte (lite efter förmåga). Ger chanser att prova och "se vad det blir". I samspel och samtal utvecklas förståelsen, kunskapen.

- [The Bridge](#)
- [Literacy for all checklist](#)
- [Adult-student emergent writing interaction inventory](#)

Emergent comprehensive literacy instruction

Pedagogik för begynnande läsare

- ◆ **Shared reading**
Gemensam läsning, Att läsa tillsammans
- ◆ **Independent reading**
Självständig läsning, Att läsa själv
- ◆ **Shared writing**
Gemensamt skrivande, Att skriva tillsammans
- ◆ **Independent writing**
Självständigt skrivande, Att skriva själv
- ◆ **Alphabet knowledge and phonological awareness**
Alfabetet och fonologisk medvetenhet

Gemensam läsning

ENGAGERA!
BJUD IN!
FÖLJ!

FÖREBILDA

Att läsa tillsammans (med sikte på att utveckla språket)

- Fritt: Läs, prata om bilderna eller berättelsen, sammanfatta
- Mer riktat: Benämna bilder, prata om handlingen, koppla till personens egna upplevelser, nya ord, själva boken (framsida, baksida, sidor etc), texten (bokstäver, ord)
- Läs-kommentera-vänta, svara och utvidga

Börja gilla böcker – exempel Låtresan

START

Startvisa

Hur ska vi åka?

Resvisa tåg

Resvisa buss

Resvisa flyg

Resvisa bil

Spanien

Vinden

Krabban

Vågorna gungar

Fiskevisa

Elden

Reseminnen

Hejdå

Startvisa

D   Asus   A7   G   A7

Titta, titta vad jag har här. Du kanske undrar vad det är.

hm   em   Asus   A7   D   D/C^{er}

Det är dags att resa bort, ge sig av, långt, långt bort.

hm   em/G   A   D

Packa det du vill ha med, skynda på.

▶ 0:00 / 1:07

FÖREGÅENDE

NÄSTA

START

Startvisa

Hur ska vi åka?

Resvisa tåg

Resvisa buss

Resvisa flyg

Resvisa bil

Spanien

Vinden

Krabban

Vägorna gungar

Fiskevisa

Elden

Reseminnen

Hejdå

Skönt att komma fram! Undrar var vi är?

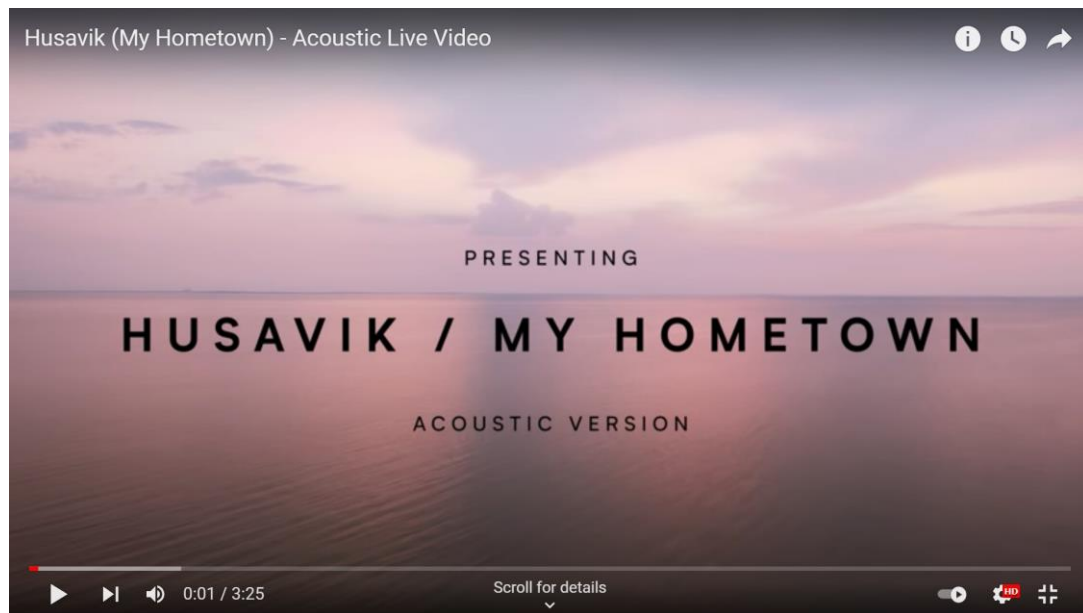

FÖREGÅENDE

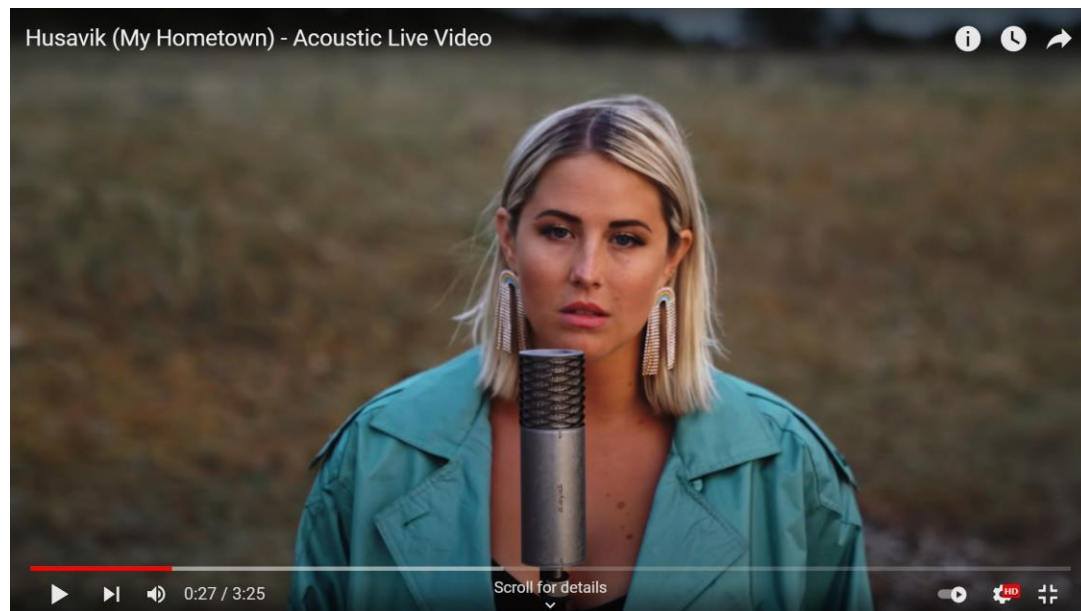
NÄSTA

Börja gilla böcker – bok av musikklipp

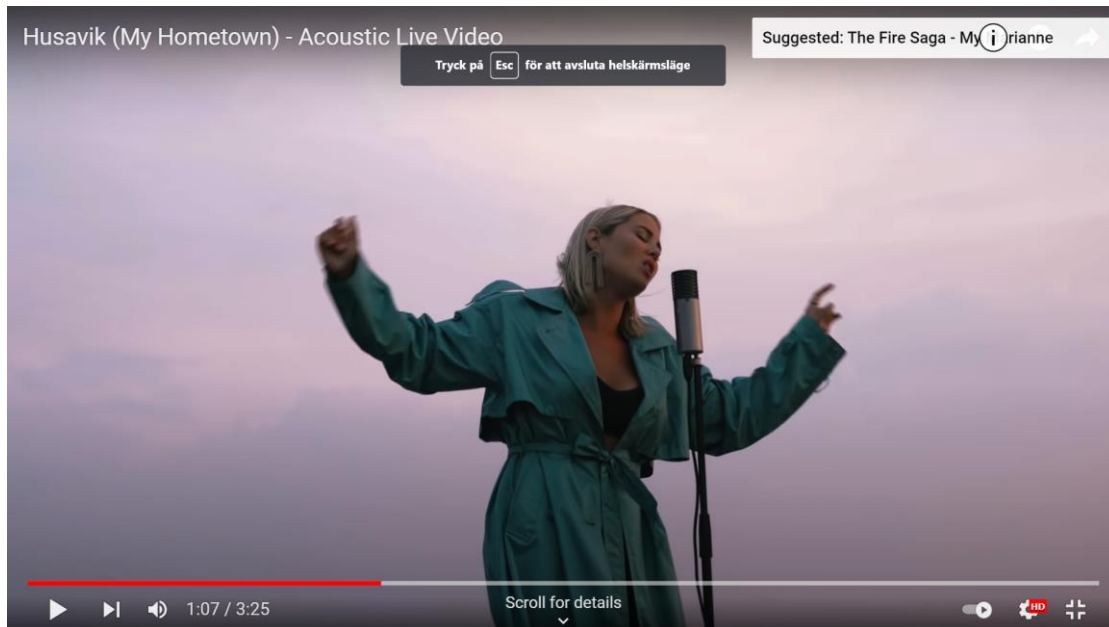
Börja gilla böcker – bok av musikklipp

Molly Sandén är med

Bild ur ett Youtube-klipp

Molly sjunger

En kille spelar piano

Emergent comprehensive literacy instruction

Pedagogik för begynnande läsare

- ◆ **Shared reading**
Gemensam läsning, Att läsa tillsammans
- ◆ **Independent reading**
Självständig läsning, Att läsa själv
- ◆ **Shared writing**
Gemensamt skrivande, Att skriva tillsammans
- ◆ **Independent writing**
Självständigt skrivande, Att skriva själv
- ◆ **Alphabet knowledge and phonological awareness**
Alfabetet och fonologisk medvetenhet

Independent reading – läsa själv

Variation av böcker

Anpassade efter intresse, ålder och förmåga

Självvald

Så självständigt som möjligt

Så mycket fokus på texten som möjligt

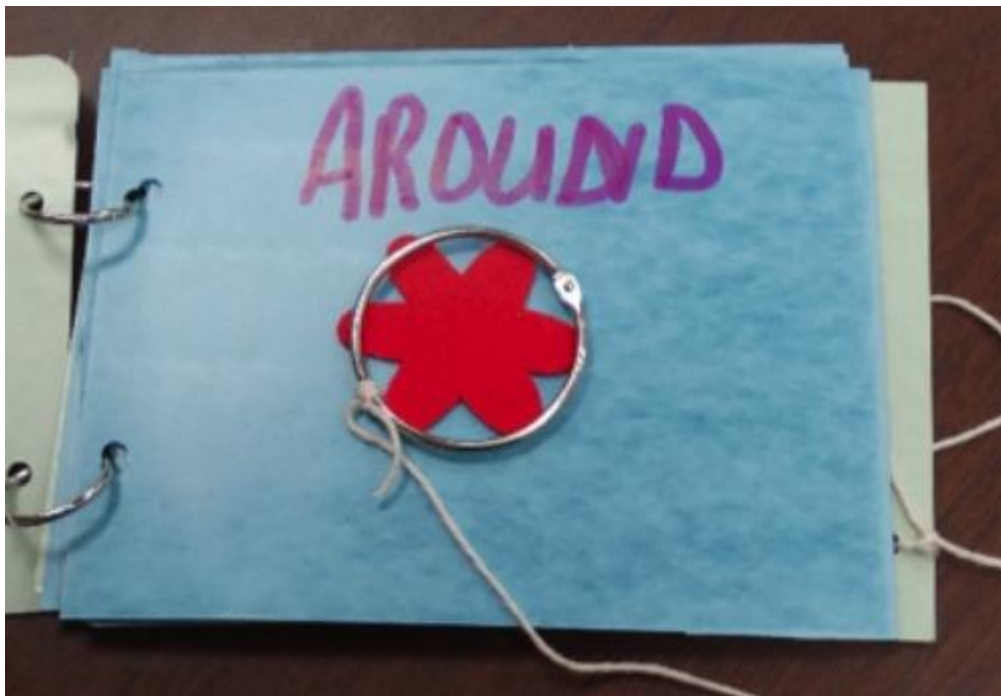

Att läsa själv som begynnande läsare

- Titta i bildböcker utan text
- Följa när någon annan läser
- Läsa på skärm
- Följa datoruppläst text
- Titta på textremsor i filmer och filmklipp

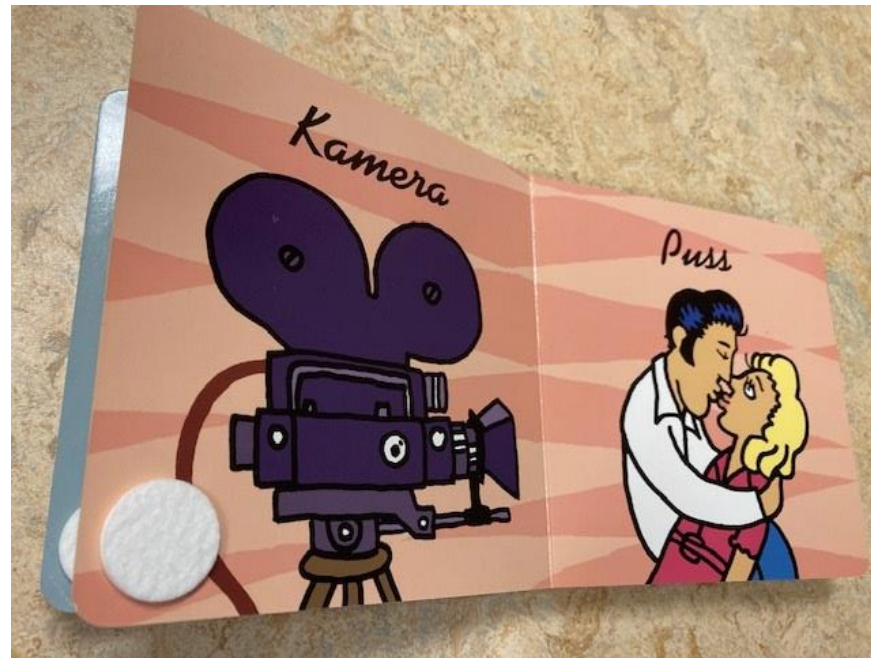

Taktil bok

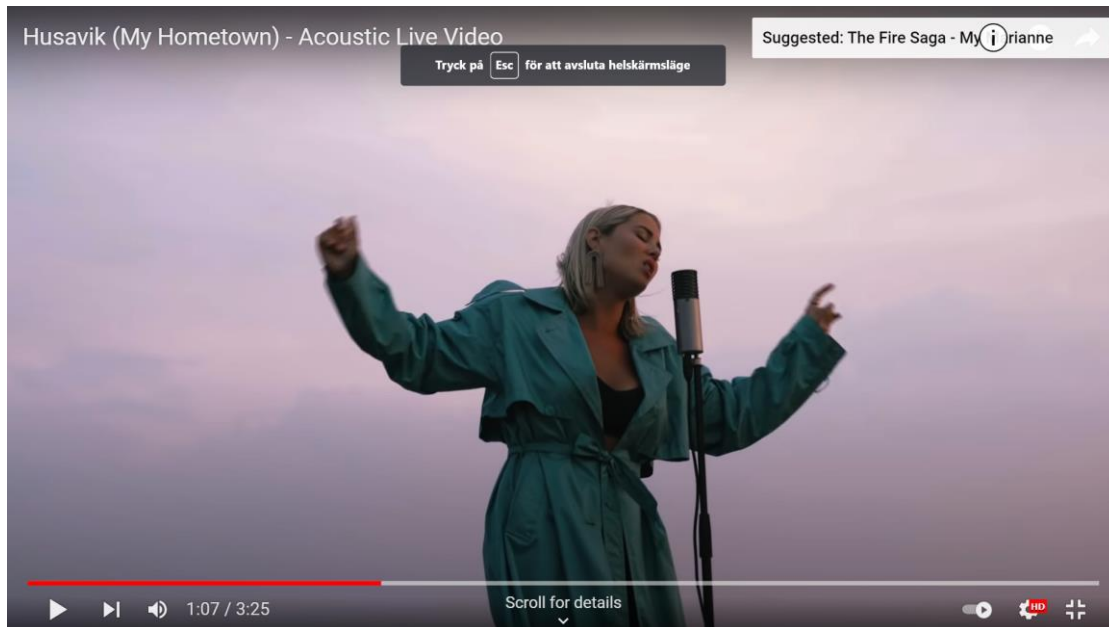
- [Literacy for Children with CVI: Overview and Implications for Different Phases | Paths to Literacy](#)
- [Taktila böcker för barn \(mtm.se\)](#)
- [Literacy for Children with Combined Vision and Hearing Loss \(nationaldb.org\)](#)

Fysisk bok med anpassade sidor

Samma bok som vid gemensam läsning

Molly sjunger

En kille spelar piano

Efter intresse och erfarenhet

Jag har flätor och lockar

Emergent comprehensive literacy instruction

Pedagogik för begynnande läsare

- ◆ **Shared reading**
Gemensam läsning, Att läsa tillsammans
- ◆ **Independent reading**
Självständig läsning, Att läsa själv
- ◆ **Shared writing**
Gemensamt skrivande, Att skriva tillsammans
- ◆ **Independent writing**
Självständigt skrivande, Att skriva själv
- ◆ **Alphabet knowledge and phonological awareness**
Alfabetet och fonologisk medvetenhet

Shared writing – skriva tillsammans

Mål: insikt om att meddelanden kan förmedlas via text

Personen uttrycker något, stödpersonen skriver

Fritt: meddelanden i vardagen

Mer riktat: Predictable Chart Writing

Skriva tillsammans fritt

- Listor
- Lapp till kompis
- Söka klipp, låtar, bilder på internet
- Sms/chatmeddelanden
- Kontaktbok

Intresse + en extra

Exempel på predictable charts

Jag har en grävmaskin (Anna)

Jag har en hund (Egil)

Jag har ett ägg (Vilda)

Predictable Chart Writing

1

Fylla-i-meningar som deltagarna kan fylla i med olika AKK-sätt. Skriv mening
Läs dem högt tillsammans.

Skriv**2**

Läs meningarna tillsammans.
Peka ut någon textaspekt; bokstav, helord, punkt, stor bokstav etc

Läs igenom**3**

Läs meningarna tillsammans. Varje deltagare får sin meningsremsa. Klipp isär och sätt ihop igen. Läs meningarna tillsammans

Meningsremсор**4**

Läs meningarna tillsammans. Klipp isär en meningsremsa. Varje deltagare får ett ord och ställer sig i rätt ordning. Läs meningarna

Var mening**5**

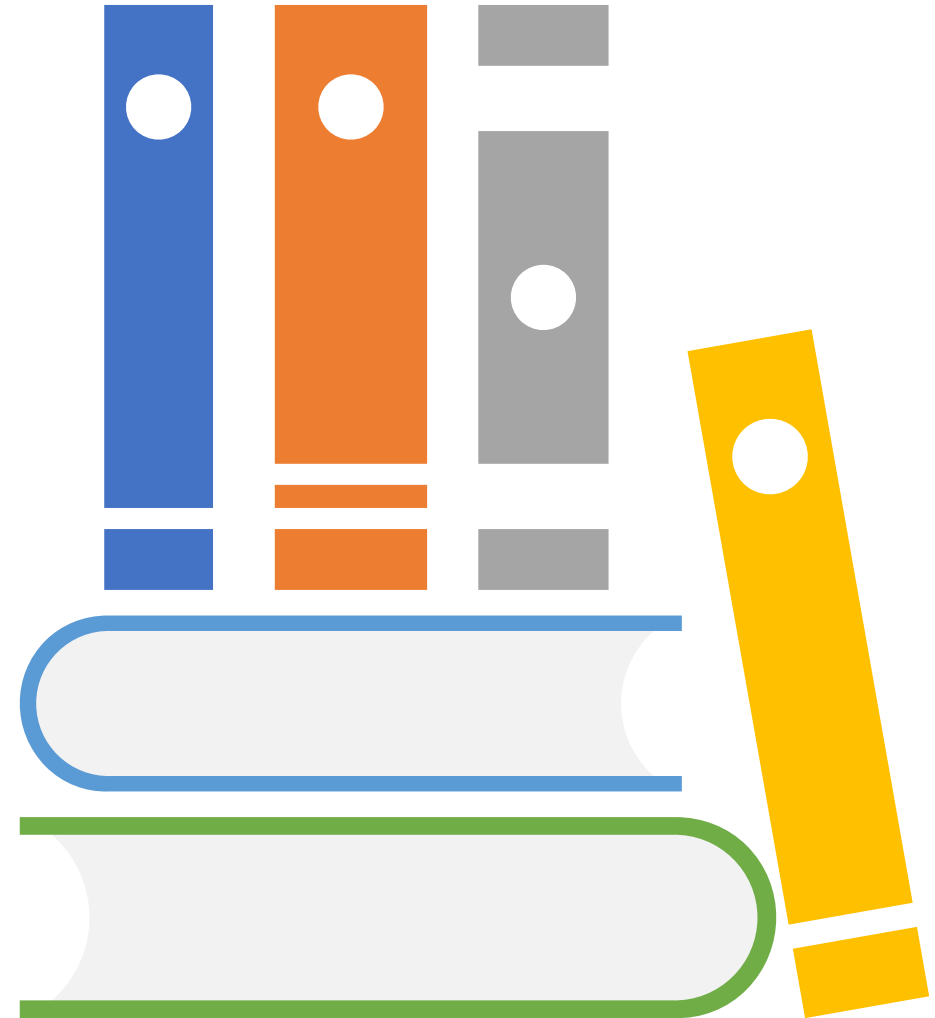
Läs meningarna tillsammans. Gör en bok av meningarna.

Skapa bok

Emergent comprehensive literacy instruction

Pedagogik för begynnande läsare

- ◆ **Shared reading**
Gemensam läsning, Att läsa tillsammans
- ◆ **Independent reading**
Självständig läsning, Att läsa själv
- ◆ **Shared writing**
Gemensamt skrivande, Att skriva tillsammans
- ◆ **Independent writing**
Självständigt skrivande, Att skriva själv
- ◆ **Alphabet knowledge and phonological awareness**
Alfabetet och fonologisk medvetenhet

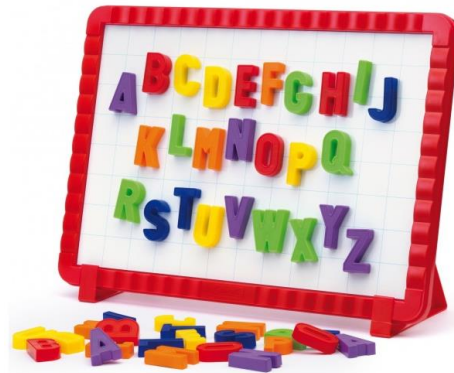
Independent writing – skriva själv

- Få se olika alternativa skrivsätt användas
- Få skriva, ev med olika alternativa skrivsätt- utan att bli korrigerad
- Få respons - meningsskapande

Uppmuntra
att snarare än
hur

Exempel på alternativa pennor

Ge respons

- Att skriva om bild eller annat ämne underlättar meningsskapande
  - Lyssna med intresse om personen läser upp sin text
  - Ge positiv feedback – gärna specifikt
  - Uppmuntra att skriva mer om ämnet
-

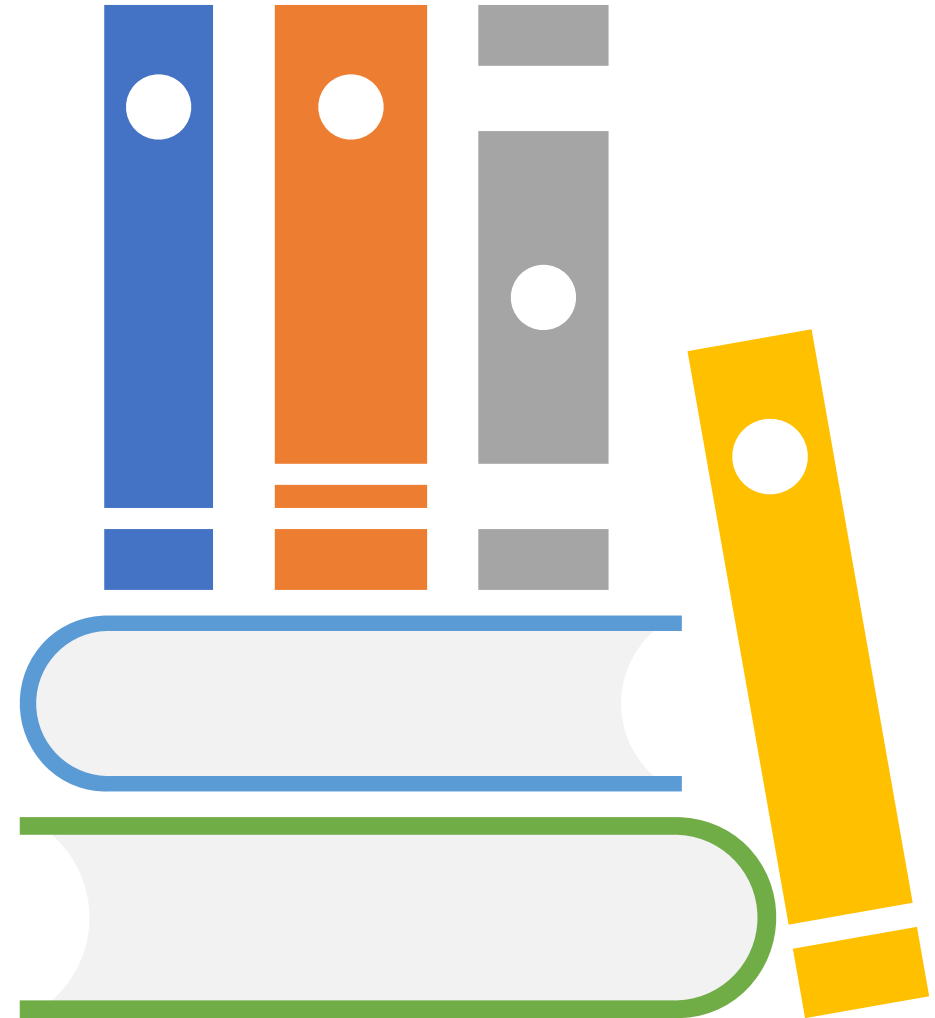
Exempel på feedback

- Så många bokstäver du har skrivit, ska vi räkna dem?
- Peka på en bokstav: här har du skrivit ... Finns det i ditt namn, tro?
- Du har skrivit massor av x. Ska vi se om vi kan hitta alla?
- Välj en bokstav så kan vi leta om vi hittar något som börjar på den bokstaven!
- (Text till bild av katter) “Du skrev om katter. Jag gillar också katter!” eller “Sophie skrev om hundar!”
- Kul att du skrev om katter, berätta mer!

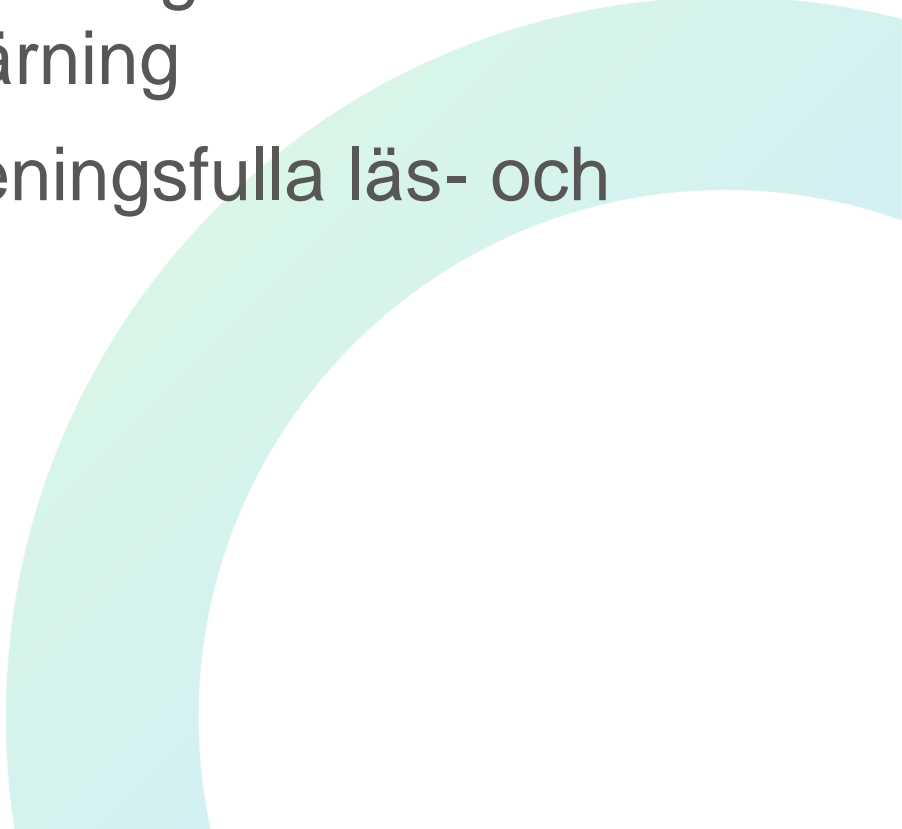
Emergent comprehensive literacy instruction

Pedagogik för begynnande läsare

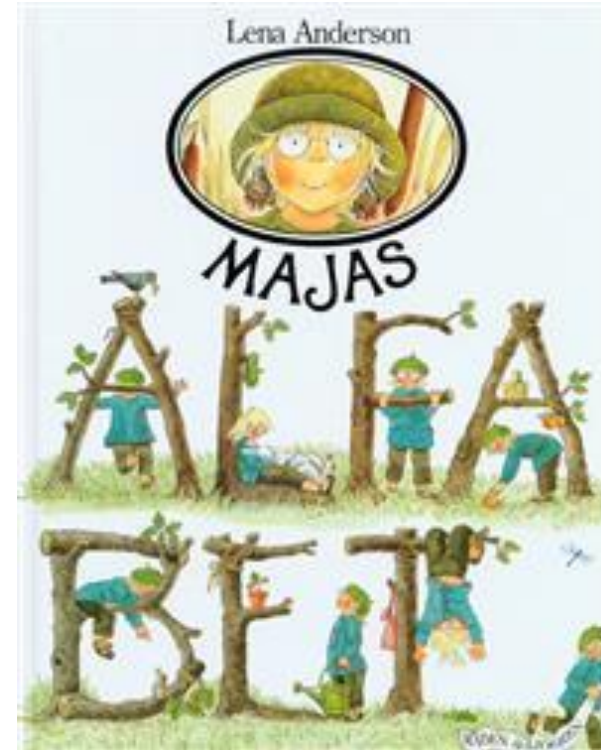
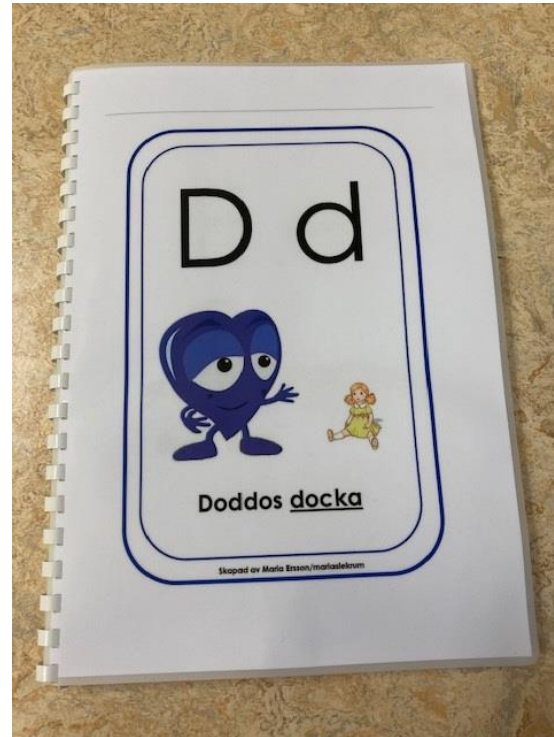
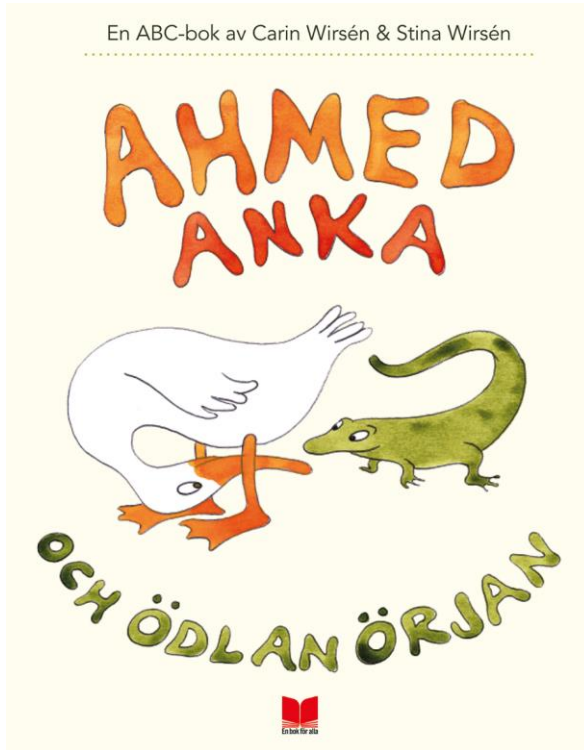
- ◆ **Shared reading**
Gemensam läsning, Att läsa tillsammans
- ◆ **Independent reading**
Självständig läsning, Att läsa själv
- ◆ **Shared writing**
Gemensamt skrivande, Att skriva tillsammans
- ◆ **Independent writing**
Självständigt skrivande, Att skriva själv
- ◆ **Alphabet knowledge and phonological awareness**
Alfabetet och fonologisk medvetenhet

Alfabet och fonologisk medvetenhet

- Mycket stöd för att riktad och systematisk träning av alfabet och fonologisk medvetenhet är viktigt för läsinlärning
  - Behöver kombineras med att använda i meningsfulla läs- och skrivaktiviteter
-

(Fritt) Alfabetsböcker

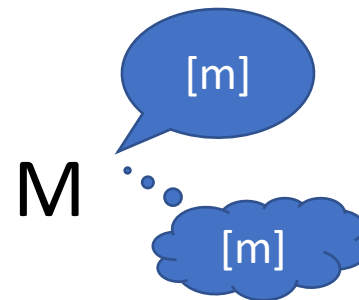
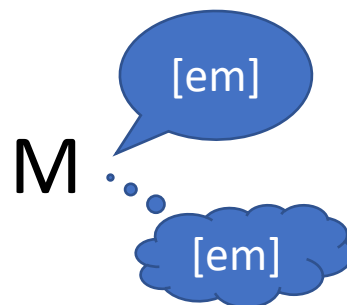
Alfabet (mer strukturerat)

Dagens bokstav snarare än veckans eller månadens utifrån

1. Bokstäver i namnen
2. Alfabetisk ordning
3. Koppling bokstav – ljud
4. Frekvens – minst vanliga först
5. Utveckling
6. Visuell likhet

Alfabet forts - arbetsgång

- Bokstavsnamnet
- Representerar
- Känna igen i text
- Skriva

Molly sjunger

Fonologisk medvetenhet

(ord), stavelser, rim, begynnelsejud,

Riktad träning (mycket korta stunder)

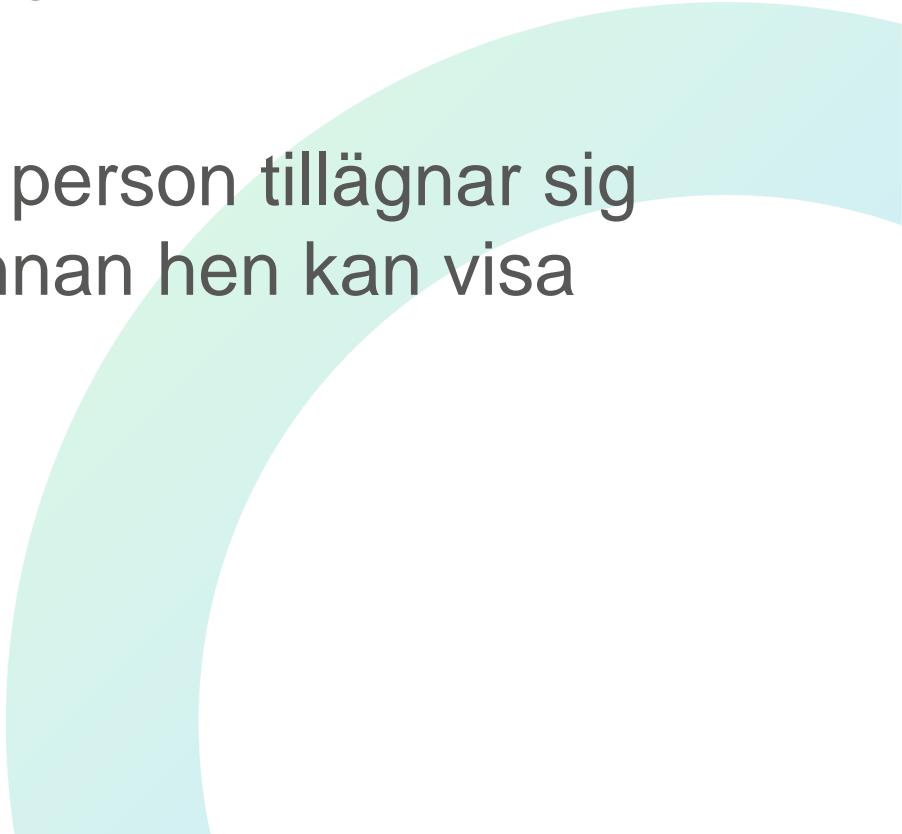
Repetition med variation

Appen [ALL](#) kan passa en del

Fonologisk medvetenhet

- Behövs ordförråd för fonologisk medvetenhet
  - Teach don't test
Kan krävas lång tid av erfarenhet innan en person tillägnar sig fonologisk medvetenhet och ännu längre innan hen kan visa
-

Exempel stavelse

Fritt

- Trumma stavelserna i en sång/namn eller annan välkända ord
- Klappa stavelser på ryggen

Riktat

- Klappa stavelser i namn på samlingen
- Läsa som en robot eller snigel

Exempel rim

Fritt

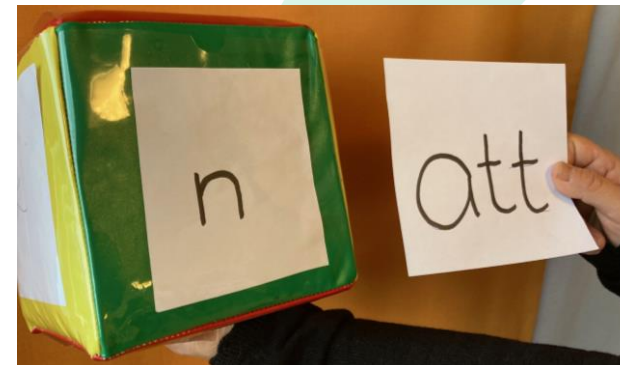
- Läs ramsor, rim, raptexter och dikter som rimmar
- Peka ut när ni läser tillsammans om det är några ord som rimmar

Mer riktat:

Starta passet med
rimsång?

Först och sen sången, Vi rimmar

- Slumpa/välj första bokstaven -att
- Rimmar... och ...? Vilka rimmar?

Exempel - begynnelsejud

Fritt:

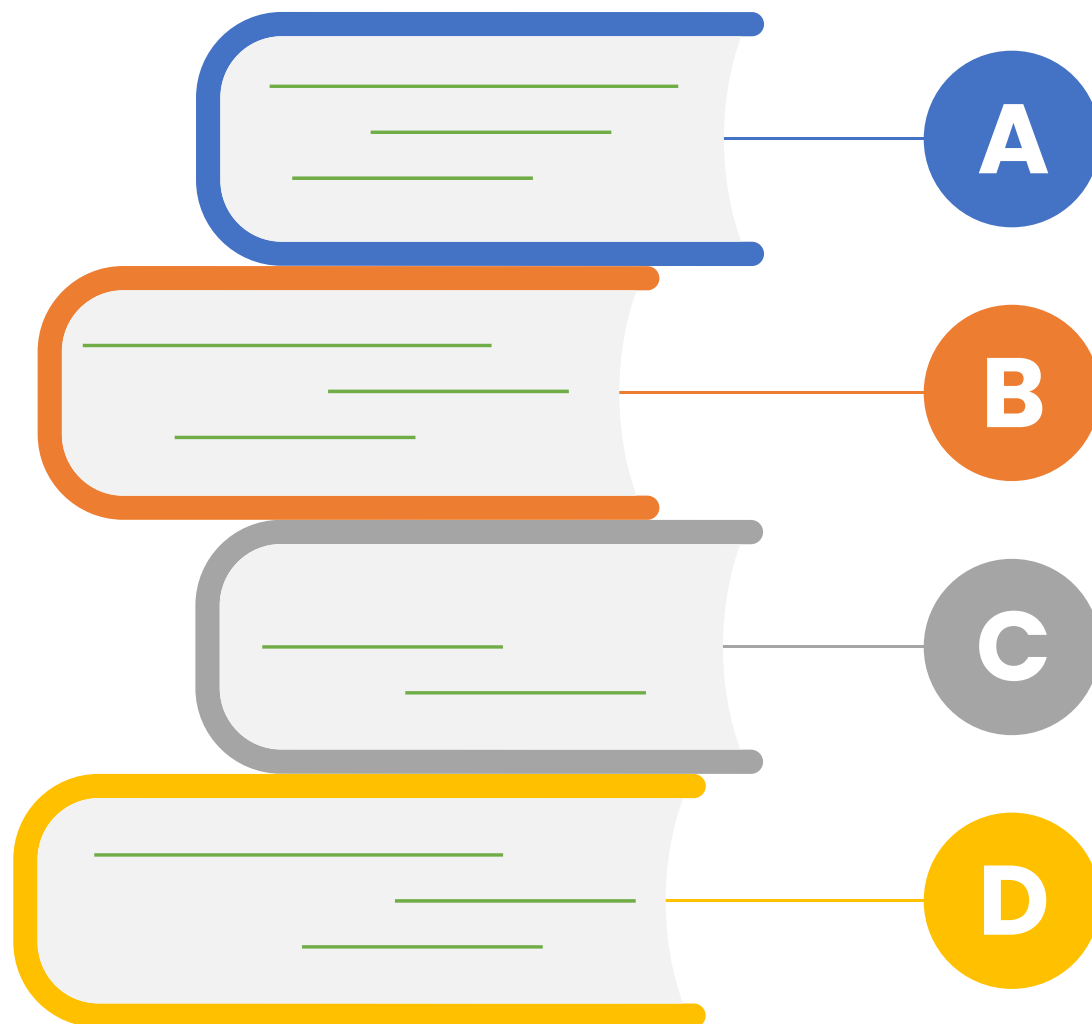
Gissa djur

Vems tur är det?

Mer riktat:

Börjar de på samma? (långa ljud som *m*, *s*, *v* lättast)

Till sist

Våga

Det är en process – både för den som lär sig och den som lär ut. Prova, lär av erfarenheten, gör igen

Repetition med variation

Samma bok - lyft olika saker, samma övning – olika ord exempelvis

Meningsfullt för personen

Varför ska jag göra detta? Varför är detta viktigt att lära sig för mig? Koppla till intresse, egna mål

Sätt att samspela och kommunicera på

Kan utvecklas samtidigt som emergent literacy. Symbolkommunikation är nödvändigt för att komma vidare

TACK!

helena.wandin@regionjh.se

Inspelning från Isaac Sveriges
konferens om Litteracitet

KomLoss

Info om läs- och skrivprojekt
där digitala verktyg används

Några fler länkar

Hemsida där bla grunden
Till appen ALL beskrivs

<https://aacliteracy.psu.edu/>